

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук Багрія Василя Андрійовича на дисертаційне дослідження Буглак-Куцевол Олесі Гурамівни на тему: «Соціальні гарантії нотаріусів в Україні», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Науково-дослідного інституту публічного права на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційної роботи. Визначальною особливістю нотаріату як правового інституту є принципова відмінність між організацією та умовами діяльності державних і приватних нотаріусів, яка суттєво впливає на їхнє соціальне становище та реальний обсяг соціальних гарантій. Саме ця дуальність правового статусу нотаріуса породжує асиметрію у сфері соціального захисту: якщо матеріальне забезпечення державних нотаріусів може бути ототожнене із гарантіями державних службовців, то приватні нотаріуси як самозайняті особи позбавлені аналогічного нормативного підґрунтя, а їхні соціальні гарантії залишаються законодавчо не визначеними. Поглиблює цю проблему й відсутність уніфікованого критерію формування посадового окладу державного нотаріуса, що унеможлиблює забезпечення належного рівня матеріальної захищеності навіть тієї категорії нотаріусів, правовий статус якої є відносно врегульованим. Водночас участь приватних нотаріусів у системі загальнообов'язкового соціального страхування обумовлена виключно фактом сплати єдиного соціального внеску, тоді як специфіка їхньої професійної діяльності об'єктивно обмежує можливість отримання повного обсягу передбачених законом видів страхового захисту. Наукова цінність дисертаційного дослідження визначається й тим, що воно є першою в Україні комплексною спробою системно осмислити зазначену проблематику та запропонувати науково обґрунтований інструментарій для її вирішення, що є закономірною відповіддю на реальну прогалину як у законодавстві, так і в доктрині права соціального захисту.

З огляду на зазначене, дисертаційне дослідження Буглак-Куцевол Олесі Гурамівни на тему «Соціальні гарантії нотаріусів в Україні» є актуальним для юридичної науки, зокрема науки соціального права.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, вирізняються послідовністю й внутрішньою логічною узгодженістю, яка забезпечується насамперед чітким розмежуванням сфер застосування окремих методів пізнання відповідно до предмета кожного підрозділу. Зокрема, діалектичний метод застосовано при характеристиці нотаріуса як суб'єкта отримання соціальних гарантій; методи абстрагування й узагальнення — для поглиблення суспільно-правового розуміння поняття «соціальні гарантії нотаріусів»; метод системно-структурного аналізу — при дослідженні засад правового регулювання відповідної сфери; логіко-семантичний метод — при характеристиці нотаріуса як учасника системи загальнообов'язкового соціального страхування; порівняльно-правовий — при аналізі зарубіжного досвіду. Така диференціація методологічного інструментарію свідчить не лише про методологічну грамотність авторки, а й про цілеспрямованість та предметну зумовленість кожного аналітичного кроку дослідження. Нормативну та емпіричну базу роботи складають Конституція України, закони та підзаконні нормативно-правові акти, якими регулюються питання соціальних гарантій нотаріусів, міжнародні акти у сфері соціального захисту, а також окремі законодавчі акти зарубіжних держав і практика їх застосування, що свідчить про достатню джерельну основу та належну репрезентативність аналізованого матеріалу. Обґрунтованість висновків підтверджується й тим, що сформульоване авторкою авторське визначення поняття «соціальні гарантії нотаріусів» органічно поєднує у собі як доктринальний, так і нормативно-функціональний виміри, охоплюючи сфери матеріального забезпечення, загальнообов'язкового державного соціального страхування, освіти, професійного розвитку та належних умов здійснення

нотаріальної діяльності, що дозволяє розглядати його як комплексну категорію, придатну для подальшого законодавчого застосування. (с. 18-20).

Переконливим свідченням обґрунтованості наукових положень є й те, що дисертантка формує власну систему аргументів на користь визнання нотаріуса суб'єктом отримання соціальних гарантій, виокремлюючи три самостійні чинники. По-перше, нотаріус є фізичною особою, на яку в силу статей 3 та 46 Конституції України поширюються всі конституційні права та гарантії соціального захисту. По-друге, нотаріус є суб'єктом нотаріального процесу, учасники якого мають бути захищені державою, причому соціальні гарантії у цьому контексті охоплюють і захист від незаконного втручання у сам нотаріальний процес. По-третє, нотаріус діє відповідно до норм чинного законодавства, а отже на нього поширюються соціальні гарантії, передбачені Кодексом законів про працю України. Така трирівнева аргументація є самостійним науковим здобутком, що формує системне доктринальне підґрунтя для визначення переліку та змісту конкретних соціальних гарантій нотаріусів. (с. 36–39).

Особливої аналітичної ваги набуває дослідження правової невизначеності щодо поширення норм Закону України «Про державну службу» на державних нотаріусів. Авторка переконливо доводить, що попри доктринальне визнання близькості правового статусу державного нотаріуса до статусу державного службовця, перелік суб'єктів, на яких поширюється дія цього Закону, є вичерпним і державного нотаріуса до нього не включено, що породжує стійку правову невизначеність щодо обсягу гарантій, на які ці особи мають беззаперечне право. На підставі цього дисертантка формулює конкретну законодавчу пропозицію — доповнити частину 2 статті 3 зазначеного Закону пунктом «б-1) державних нотаріусів», наводячи чотири самостійні підстави: реалізацію делегованої державою публічної функції, наявність владно-організаційних повноважень, дотримання принципів доброчесності та службової дисципліни, а також зобов'язання щодо політичної нейтральності та запобігання конфліктам інтересів. Пропозиція вирізняється нормативною

точністю та безпосередньою законодавчою адресністю, що свідчить про практичну зрілість дослідження. (с. 41–42).

Наукова новизна отриманих результатів. Наукова цінність дисертації визначається також тим, що авторка виявляє та науково обґрунтовує специфічну вразливість нотаріуса як суб'єкта соціальних гарантій, яка зумовлена особливостями самого нотаріального процесу. Зокрема, дисертантка звертає увагу на те, що при прийнятті рішень щодо вчинення нотаріальних дій нотаріус змушений керуватися не лише даними єдиних державних реєстрів, а й документами та відомостями, наданими безпосередньо особами, які звертаються за вчиненням нотаріальної дії, достовірність яких не завжди можна перевірити, що негативно впливає на ділову репутацію нотаріуса, його життя, здоров'я та безпеку членів його родини. Ця об'єктивна вразливість, за висновком авторки, є самостійною підставою для розповсюдження на нотаріуса спеціальних соціальних гарантій, а її наукове обґрунтування є необхідною передумовою для з'ясування багатоаспектності та фактичної обумовленості соціальних гарантій нотаріуса, розкриття їх сутності та значення для його соціального захисту (с. 58).

Самостійним науковим результатом є розроблена авторкою чотирифакторна модель формування державної політики щодо соціальних гарантій нотаріусів, яка передбачає врахування: доцільності застосування відповідних гарантій з урахуванням інтересів представників нотаріату; фінансового становища держави та цільового характеру бюджетного фінансування; реальних можливостей держави щодо реалізації задекларованої соціальної політики; рівня професійних ризиків нотаріусів, обумовлених обробкою великого обсягу конфіденційної інформації та потенційною загрозою тиску з боку сторонніх осіб. Показово, що ця модель розроблена авторкою на контрасті з більш системним підходом до соціального захисту адвокатів, гарантії яких чітко закріплені у статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. № 5076-VI, тоді як щодо нотаріусів аналогічне регулювання відсутнє (с. 50–52).

Окремим доктринальним внеском є введення авторкою в науковий обіг поняття «соціальна безпека нотаріуса» як специфічної підкатегорії соціальної безпеки, що охоплює одночасно особисту безпеку нотаріуса як людини — захист його життя, здоров'я та членів його сім'ї при виконанні покладених державою повноважень — та безпеку здійснення ним професійної діяльності, яка забезпечується насамперед через недопущення будь-якого втручання у незалежний нотаріальний процес. Таке розуміння принципово відрізняється від загального поняття соціальної безпеки, оскільки безпосередньо пов'язує особистий захист нотаріуса з характером його публічно-правових функцій, що є концептуально новим підходом у науці соціального права. (с. 53–54).

Важливим науковим результатом є також конкретизація авторкою переліку основних соціальних гарантій державних нотаріусів як найманих працівників, який охоплює сім самостійних позицій: правовий захист від необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу та незаконного звільнення; право на оплату праці та вихідну допомогу; право на щорічну основну відпустку тривалістю не менше 24 календарних днів, соціальну відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами; право на допомогу по тимчасовій непрацездатності; право на допомогу на поховання; право не залучатися до надурочних робіт без згоди відповідно до статей 62–65 КЗпП; а також інші гарантії, передбачені чинним трудовим законодавством. Такий перелік є першою у науковій літературі систематизованою спробою визначити конкретний зміст соціальних гарантій державного нотаріуса як учасника трудових правовідносин. (с. 70).

Не менш значущим є виявлення авторкою трьох конкретних законодавчих прогалин, що обмежують реалізацію соціальних гарантій приватними нотаріусами: відсутність можливості скористатися відпусткою по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку; законодавчі обмеження щодо надання такої відпустки іншим членам сім'ї; відсутність відшкодування витрат на першочергові потреби при первинній реєстрації нотаріальної діяльності, зокрема на оренду офісу чи придбання сейфа та металевих шаф. Ці прогалини,

за висновком дисертантки, зумовлені тим, що соціальні гарантії самозайнятих осіб містяться у значній кількості галузевих нормативно-правових актів і не мають єдиної систематизації (с. 71).

Самостійним науковим здобутком є також сформульована авторкою пропозиція про доповнення розділу VIII «Правосуддя» Конституції України статтею 131-3, яка б закріпила поняття нотаріату та правові основи його функціонування на конституційному рівні. Авторка переконливо обґрунтовує, що таке конституційне закріплення не лише підвищило б рівень функціонування нотаріальної діяльності в Україні, а й заклало б нормативну основу для законодавчого визначення правових, соціальних, матеріальних та професійних гарантій нотаріусів як суб'єктів здійснення нотаріальної діяльності. Ця пропозиція є концептуально новою, оскільки розглядає конституційне закріплення статусу нотаріату як необхідну передумову для системного вирішення проблеми нормативної невизначеності соціальних гарантій нотаріусів. (с. 89).

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Основні наукові результати дисертаційного дослідження знайшли належне відображення у восьми опублікованих працях, що свідчить про послідовність і тривалість наукової роботи авторки над досліджуваною проблематикою. П'ять статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, зокрема у журналах «Соціальне право» (дві публікації, 2021 рік), «Аналітично-порівняльне правознавство» (2022 рік), «Право і суспільство» (2022 рік) та «Вісник пенітенціарної асоціації України» (2025 рік) – всі з присвоєними DOI-ідентифікаторами, що підтверджує їх наукову верифікованість та доступність для міжнародного цитування. Тематичний діапазон публікацій відповідає структурі дисертації та послідовно охоплює її ключові аспекти: від визначення сутності поняття соціальних гарантій нотаріусів і питань оплати праці приватного нотаріуса до класифікації гарантій у сфері освіти та професійного навчання, проблемних питань їх реалізації та зарубіжного досвіду правового регулювання.

Апробація матеріалів дисертації здійснювалась на трьох міжнародних науково-практичних конференціях: у Чернівцях (2022 рік), Стокгольмі, Швеція (2022 рік) та Дніпрі (2022 рік). Міжнародний характер апробації, зокрема участь у конференції у Стокгольмі з публікацією матеріалів англійською мовою у збірнику «Modern science: innovations and prospects», засвідчує вихід результатів дослідження за межі національного наукового простору. Тематика конференційних доповідей є логічним продовженням статейних публікацій і охоплює перспективні напрямки удосконалення реалізації соціальних гарантій нотаріусів, особливості страхування їх професійної відповідальності та напрямки вдосконалення гарантій у сфері освіти і професійного навчання, що у сукупності підтверджує повноту висвітлення основних положень дисертації в опублікованих працях.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що логічно поєднані у дев'яти підрозділах, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 220 сторінок, 22 сторінки – список використаних джерел, що складається з 194 найменувань.

Оформлення дисертації відповідає вимогам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40. Поршень академічної доброчесності у дисертації та наукових працях, в яких висвітлено наукові результати дослідження Буглак-Куцевол Олесі Гурамівни, не виявлено.

Зауваження та дискусійні положення. Разом із тим робота має певні недоліки та упущення, які потребують додаткових пояснень:

1. У підрозділі 1.2, формулюючи авторське визначення поняття «соціальні гарантії нотаріусів», дисертантка обмежується переліком сфер (матеріальне забезпечення, соціальне страхування, освіта, професійний розвиток, належні умови діяльності), проте не розмежовує це поняття із суміжними категоріями — «гарантії нотаріальної діяльності», «соціальне забезпечення нотаріусів», «соціальний захист нотаріусів» (с. 49–57). Це зауваження є актуальним, оскільки сама авторка оперує цими поняттями паралельно впродовж усієї

роботи, однак їх співвідношення залишається недостатньо чітким, що може призводити до термінологічної плутанини в практичному застосуванні запропонованих висновків. Авторці було б доцільно виокремити окремий фрагмент аналізу, присвячений саме розмежуванню цих суміжних категорій та визначенню їх ієрархії.

2. У підрозділі 2.3, досліджуючи соціальні гарантії у сфері освіти та професійного навчання нотаріусів, авторка пропонує перелік із восьми спеціальних гарантій (с. 139–158), але не аналізує питання фінансування цих гарантій — хто саме має нести витрати на підвищення кваліфікації (держава, нотаріальна палата чи сам нотаріус) та яким має бути механізм розподілу відповідних витрат. На це варто звернути увагу, оскільки авторка сама фіксує тенденцію до звуження безоплатних форм навчання та розширення платних (с. 155), але не пропонує конкретної моделі фінансування, яка б забезпечила реальне, а не декларативне функціонування запропонованих гарантій.

3. У підрозділі 1.4, характеризуючи сучасний стан правового регулювання соціальних гарантій нотаріусів, авторка зосереджується переважно на аналізі чинного законодавства мирного часу (с. 83–102), проте не враховує вплив воєнного стану та пов'язаних із ним правових режимів на реалізацію соціальних гарантій нотаріусів. Актуальність цього зауваження зумовлена тим, що дисертація подана у 2026 році, тобто в умовах, коли значна частина нотаріусів зазнала переміщення, втрати архівів, зупинення діяльності, а окремі соціальні гарантії фактично не могли бути реалізовані в зоні активних бойових дій. Дисертантці слід було б хоча б в окремому підпункті розглянути особливості реалізації соціальних гарантій нотаріусів в умовах воєнного стану та визначити, які додаткові гарантії є необхідними для цієї категорії осіб.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Буглак-Куцевол О.Г. є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, що ґрунтується на авторському аналізі проблематики соціальних гарантій нотаріусів в Україні. У роботі повною мірою розкрито обрану тему, досягнуто поставлену мету та послідовно вирішено визначені наукові завдання, що підтверджується логічною

структурою дослідження та змістовним наповненням кожного розділу. Зміст дисертації свідчить про належний рівень теоретичної підготовки авторки, глибоке розуміння сучасного стану правового регулювання та наявність власних наукових підходів до вирішення досліджуваної проблематики. Простежується системність, аргументованість і послідовність викладення матеріалу, а також ретельне опрацювання кожного аспекту дослідження.

Дисертація Буглак-Куцевол Олесі Гурамівни на тему: «Соціальні гарантії нотаріусів в Україні», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», відповідає встановленим вимогам щодо змісту, обсягу, наукової новизни, теоретичного та практичного значення, а також оформлення. У роботі сформульовано нові наукові положення, зокрема щодо визначення поняття соціальних гарантій нотаріусів, їх класифікації, а також запропоновано напрями удосконалення законодавства у відповідній сфері.

З огляду на викладене, дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а Буглак-Куцевол Олеся Гурамівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», а її дисертація – на позитивну оцінку.

Рецензент:

старший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту публічного права

кандидат юридичних наук

Василь БАГРІЙ